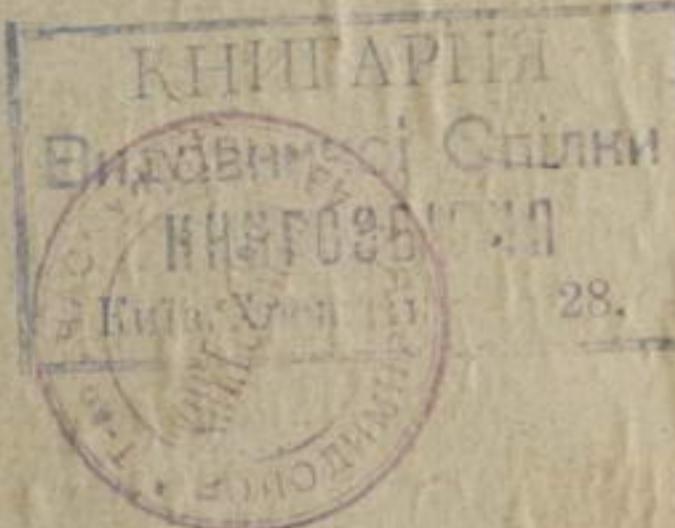

ЛЕОНІД К.

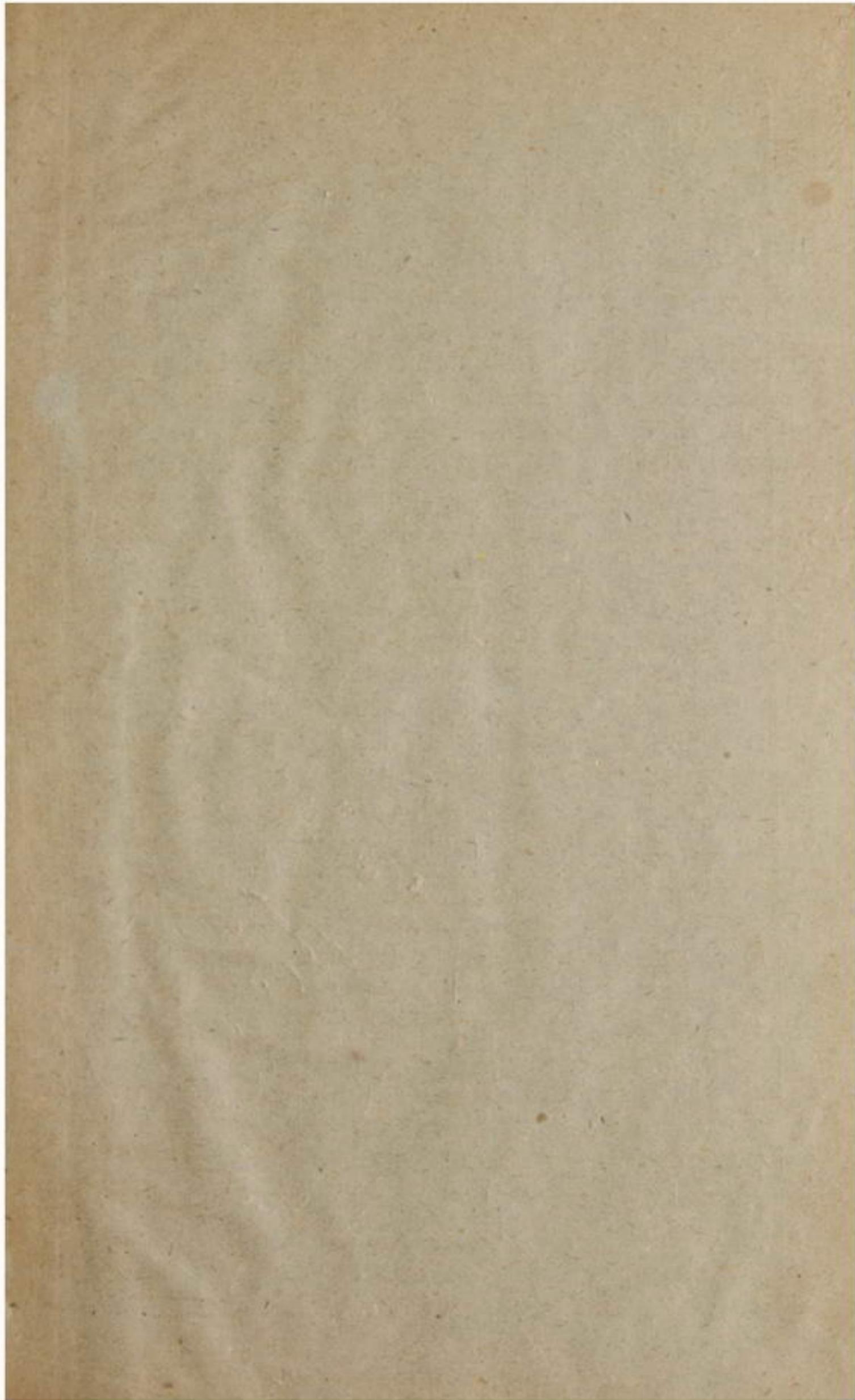
В СПРАВІ
ГЕРБА УКРАЇНИ.

№ 18.

Видавництво „Шлях“.

1918

ЛЕОНІД К.

В справі герба України.

Відбудовуючи державне життя українського народу після майже 300-т літнього національного кріпацтва, ми мусимо йти за шаблоном часу: утворити національні емблеми, між якими найперше місце займає герб.

Гербом України треба визнати історичний герб, який був поширений на території всієї України, який визнавався гербом цілим народом. Але з історичних розвідок дізнаємося, що з усіх емблемів, що вживалися на Україні в характері герба, ні одна не поширювалася на всю територію земель заселених українським народом, і не одна не була призначена цілим народом. Таким чином, головним вимогам історичного герба не задоволяє не один; одного історичного герба ми не маємо, його треба утворити. Се лягає обов'язком на нас, будівничих молодої Української Республіки, а тому ми повинні віднестися до цієї справи дуже уважно, обміркувавши її з усіх точок.

Все, що писалося до цього часу в справі герба, торкалося цієї справи тільки з одного боку історичного, а тому я, зупиняючись у дальншому викладі на кількох історичних гербах України, хочу дати спробу освітлення цієї справи ще з точок естетичної та політичної.

Іван Крип'якевич, в історичній своїй розвідці, у календарі «Просвіти» (Львів) на рік 1914, говорить, що единственим історичним гербом України є лев. В. Різниценко, в історичній розвідці своїй (Звенигородка, 1917 р.) каже, що ми мусимо

прийняти за герб України архангела Михаїла. Вже сама розбіжність сих виводів показує, що з погляду історичного, обидва герби мають приблизно однакове право бути гербом цілої України. Образ архистратига з'явився в історії в польські часи, яко герб наддніпрянської України; пізніше, в часи гетьманщини, він набірає особливого почуту,—поширюються його ікони, йому присвячуються церкви й монастири, а у війську прапор з образом архангела займає почесне місце поруч з абданком гетьмана, але не відограє ролю герба, бо гербом в той час вживався образ козака з мушкетом і шаблею. В московські часи він задержується яко герб Київської губернії. В давнійшім вигляді архангел (білий на червонім тлі) тримає в одній руці меч, а в другий пахву, що кінцями сходяться в долині, в знак покори перед Польщею.

В історії нашій боротьба за віру православну з „паганами басурменами“ магометанами, а також і з католиками, поляками, займає чимале місце, і можна з певністю сказати, що через сю боротьбу образ архангела Михаїла, як образ православний, релігійний, мав велику пошану в війську і в народі. Таким чином він в деякій мірі відбиває собою історичну добу, що надає йому характеру своєрідності; він має характерні риси з історії нашого народу, а то є одна з необхідних потреб герба. До того ще треба додати, що культ архангела є виключно в нашому народові, і тому сей герб зовсім не є подібний до гербів інших народів і держав, що знов таки надає йому цінності. Але з другого боку, нарід наш релігійно розвився і нині сповідає аж три релігії: православну, унію і католицьку, і, зважаючи на безумовну волю віри, архангел, як образ в корені своєму релігійний, до сучасного моменту мало підходить, а що до будучини, може бути не тревалим, загубити свій зміст.

Створений нами герб мусить мати загальний вигляд або історично вірний, або перероблений, задовольняючи всім вимогам сучасного розвитку естетики. і одбиваючи на собі характерні риси сучасного моменту. Архангел в історичному виді, білий на червонім полі (польські національні фарби) і з мечем опущеним в долину в знак покори України перед Польщею, зовсім не одповідає сучасному моменту і може виступати кандідатом в герби цілої України тільки в переробленому виді і в національних фарбах жовтий або золотий архангел на синім тлі. Разом з тим, сей образ має за собою певні й тверді історію і культ, і як не переробляй його по вимогах сучасної естетики, він все теки буде символізувати те, що символює ім'я архистратига Михаїла, і характерні риси сучасного моменту годі йому надати. Що особливо неприємно вражає око в цьому гербі, то се його озброєний воїовничий вигляд; не збройною силою добули ми Українську Республіку, не зброєю, сподіваємося, будемо її зміцнити, і образ озброєної емблеми, неприємно вражає око сучасного громадянина, зазнавшого на собі пещастя, що несе з собою зброя.

Нарід наш, як вгорі зазначив, сповідає три релігії, і емблема національна, що походить, з глибин одної релігії, може бути неприємною громадянам, сповідаючим інші релігії; емблема православного походження може бути терпимою уніятами, але може відпихнути від себе католиків, між котрими, як відомо, клерикалізм більш розвинений, а емблема, котра може відпихнути від себе бодай невелику частину свого народу, з політичного погляду цілком не допустима. Політика в цьому випадку мусить шукати згоди, компромісів, емблема повинна бути по можливості приемна, приваблююча для всіх громадян. До того не треба забувати,

що частина наших земель—Галичина, Буковина, Холмщина і частина Волині—зараз в руках ворожих і ми не можемо бути певні, що по війні вони будуть в руках наших, там ведеться політика зкатоличення українського населення; і ми, прийнявши за герб емблему, неприємну католицькому духові, тільки допомогатимемо половізації зкатоличеного українського населення. Так, з боку політичного, образ архангела, яко герб цілої України, не бажаний.

Образ лева має за собою, порівнюючи до архангела, два століття історичної давності, бо маємо його на печаті з 1316 року, а може й того давнійше. Він вживається яко герб державний в Галицький період нашої історії, обнімаючи західні українські землі, котрі в той час були осередком українського громадського й державного життя (східні землі в той час державним життєм не жили) і додержався до наших часів, яко герб Галичини. За сей довгий час загальний вигляд лева пережив кілька змін: то його обертали на ліво, то направо від глядача, то становили на всі 4 лапи, то з'ображали стоячим на задніх лапах, хвіст або підносили догори, або опускали. В останнім часі, коли майже все українське політичне життя зосереджувалося в Галичині, він там був прийнятий в значині герба цілої України і в такому значині вживається там і по нині. З'ображають його стоячим на задніх лапах, деручимся на неприступну скелю, з хвістом піднесеним догори: історічний колір цього герба, якраз наш національний; золотий або жовтий лев на синім тлі.

Лева ні в якім разі неможна вважати плодом творчості нашого народу; самі історики догадуються, що він західного походження¹⁾; стрічаємо його на гербах багатьох народів і держав—і на заході і на сході; він, як царь звірів, являєть-

¹⁾ І Крипякевич: „Герб України”; календаръ „Просвіти” на рік 1914.

ся дуже шаблоновим символом влади, і не має в собі ніяких характерних ознак нашої нації. Але разом з тим, лев, що дереться на недоступну скелю, роскішно символює відродження українського народу, не зважаючи на всі, здавалося непереможні, перешкоди, і цім він нам підходить і дуже характерний для наших часів. Звичайно, вживати його в історічно вірнім виді не годиться, бо він, як образ позичений, нічого не говорить ні розуму ні серцю, але до фігури здорового лева, що дереться на неприступну скелю, треба додати ще рухів, щоб з цього образа пашіло неудержним поривом перемогти поставлену перед ним перепону, щоб він символізував ту дінамічну силу енергії, яка прокидается в народі під час його національного відродження.

Лев є гербом Галичини і з осібна міста Львова, котрий зараз в руках поляків, і може бути, що в їх руках і зостанеться, а в такім разі признання герба Галичини гербом цілої України набірає особливого політичного значіння. Сим фактом ми морально приєднуємо Галичину до останньої України. До того, в Галичині лева уже призначено гербом всеукраїнським і він вживається по нинішній день, і непризнання його гербом народнім матиме злий вплив на боротьбу галичан за своє визволення. Можна говорити, що галичане зарадто поспішилися признанням лева у всеукраїнськім значінню, а проте то є акт, з котрим ми мусимо рахуватися, так само як і з наслідками того або іншого рішення. В цьому і полягає особливе значинне цього герба.

В нараді, котра відбулася в перших числах листопаду 1917 р. з ініціативи Генерального секретаріату народної освіти в справі герба України, як доносить про те М. Грушевський¹⁾, звернено увагу на герб гетьманських часів—ко-

¹⁾ „Народня Воля“ 12 листопаду 1917 р., ч. 189.

зок з мушкетом, а також висловлено бажання, щоб для нових державних громадських форм, виробити новий сімвол творчої, мирної праці. Там же запропоновано було виробити зовсім новий герб, помістивши на центральне місце золотий плуг на синім тлі, оточивши його ріжними емблемами, в тому числі і нашими історичними. Але мені здається, що герб не маючий за собою історичної традиції, трудно прив'ється до свідомості народної; крім того, я думаю, що герб мусить відбивати на собі не форми громадського життя і не ідеї, котрими прояняті проводирі молодої Української Республіки, а характерні риси політичного і, головне, громадського життя краю і народу,—тоді він лехко прив'ється народові, буде зрозуміліший, і скоро зіл'ється з душою народу.

Коказ з мушкетом і шаблею був гербом в найближшій до нас Гетьманський період історії; на згаданій вгорі нараді висловлена була думка, що сьому гербові належить дати перше місце між старими, традіційними символами української державності.

Сей образ безумовно плід творчості тільки нашого народу, і між гербами інших народів і держав нема йому подібного. Сим двом точкам вимог естетики, він, як і образ архангела Михаїла, цілком задовольняє. Але коли образ архангела символізує боротьбу за віру, то образ козака символізує ту саму добу боротьби, але у всій його широті й повноті: і за віру, і за волю, і за долю України,—а тому сей герб має безмірно глибший зміст ніж архангел. До того, образ козака—твір пишного, близкучого періоду нашої історії, подарувавшого народові нашому і історії славу і безсмертя. Він є гербом того періоду нашої історії, коли весь загал народу пробудився від буденого життя і станув до боротьби

в обороні своєї національної незалежності. Отже зараз ми переживаємо дуже подібний до того момент, час пробудження всього народу нашого до ідейної боротьби за волю і долю України. Ся спільність характерних рис гетьманської і нашої доб, робить образ козака з мушкетом і шаблею близьким, рідним і дорогим кожному сучасному українцеві, і з огляду на сю спільність сей образ може символізувати нашу добу, бо він в змісті своїм має характерні риси нашого часу.

Сей образ—один з тих художніх творів нашого народу, котрі з першого погляду не роблять приемного враження на око сучасного глядача, навпаки, здаються занадто наївними і навіть карикатурними, але чим довше на його дивишся, тим більше пізнаєш ідейний зміст і красу цієї простоти, тим більше він подобається.

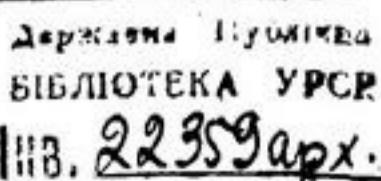
Само собою зрозуміло, що сей герб можна прийняти за герб України тільки в історично вірним його вигляді, бо найменша переробка позбавить його всіх згаданих вище коштовностей. Що до кольорів, то до сього герба можна вжити наші національні кольори: козак золотий або жовтий на синім тлі, але сей образ постільки багатий характерними українськими рисами, що до його можна вжити й інших кольорів, росписавши фігуру козака більш-менш природними фарбами, і своєрідність герба від того нічого не загубить.

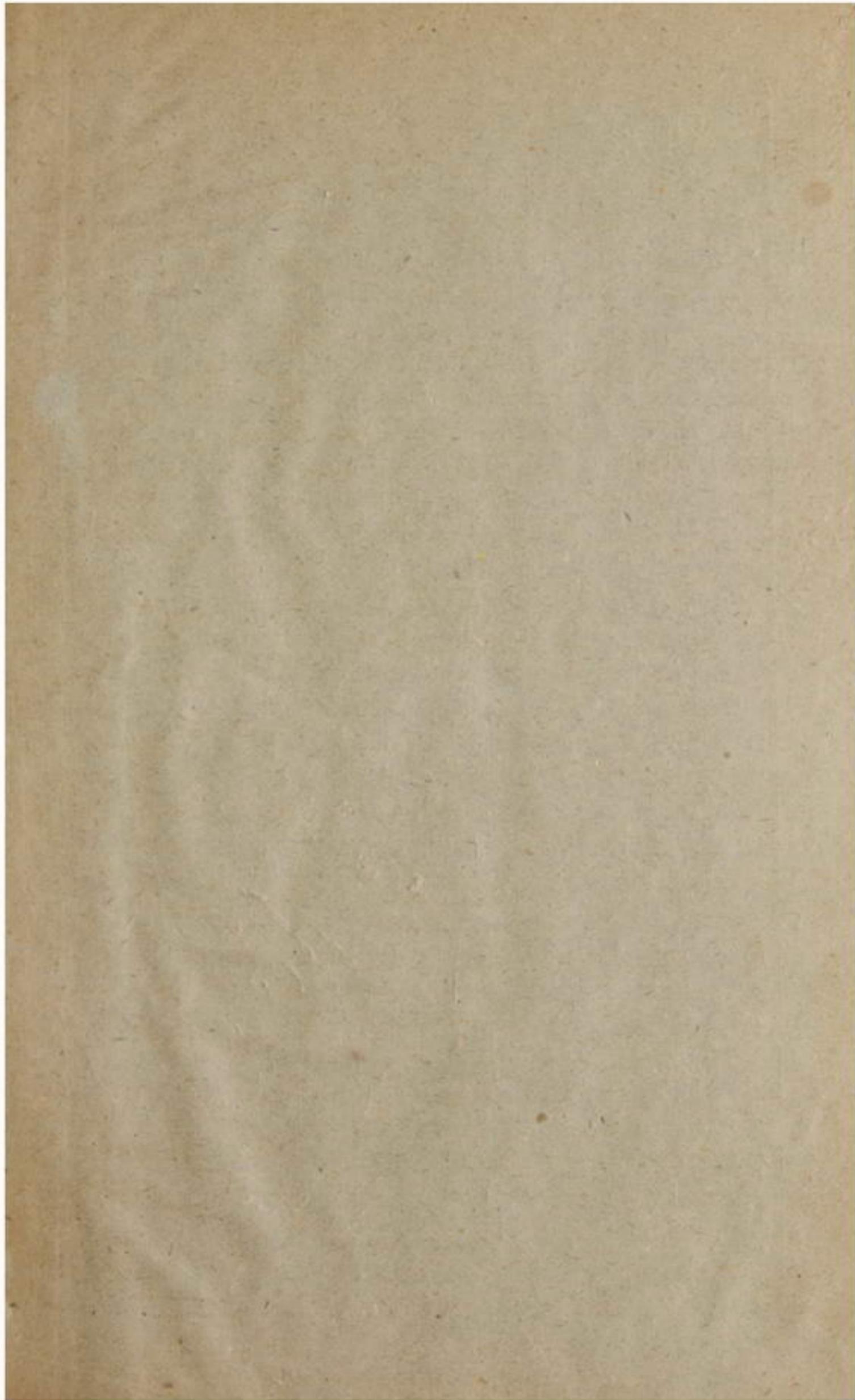
На тій же нараді в справі герба України визнано, як доносить М. Грушевський, що в емблемі *нових форм державного і громадського життя* України старий образ козака з мушкетом і шаблею не годиться—„щоб не було підохріння в замислах відроджування старого“ ладу гетьманських часів. Але позіція українців, що до встановлення форм нового життя, до того ясна, свої бажання і стремління ми

вже постільки виявили, що висловлювати подібні підоэріння ніхто не має ніяких підстав, і принятte одного з історичних гербів за герб цілої України тих підстав нікому не дасть,— се вже занадто велика політична обережність; і через те, що хтось там може зневажка подумати, буцімто ми хочемо повернути старий лад, відкинене всіх гербів старих часів, що мають за собою історичну традицію, недопустимо. Не можна також погодитися з тим, що герб повинен бути емблемою форм державного і громадського життя; герб—то умовна емблема цілого народу, і мусить носити на собі *характерні риси з життям* того народу; а що до сих рис, то як ми вище бачили, сей герб їм відповідає.

Щоб доповнити загальну картину, треба зазначити ще один бік цієї справи—економічний. На просторах Російської України ні один герб не був визнаний за герб цілої України, тут вживалися одночасно головним чином 2 герби: лев і архангел, а в Галичині лев завоював собі привілеї, і широко вживався в значині герба цілої України. Отже замінення його іншим гербом поведе за собою де які економічні втрати, котрі, впрочім, порівнюючи будуть по стільки невеликі, що звертати на них поважної уваги не приходиться.

Подаючи до уваги громадянства свою пробу аналізу в справі герба України, я не можу настоювати на признанні одного з поданих тут гербів за герб цілої України. І вважаю потрібним утворення особливого органу, комісії, в склад якої входили-б фаховці всіх заінтересованих спеціальностей, історики, художники, політики й економісти. Нехай та комісія, уважно обміркувавши з усіх точок справу герба України, стало зупиниться на одному і подасть на затверджене Українських Установчих Зборів.

25 к.

Книжки Видавництва „ШЛЯХ“:

1. Хедір Коломийченко. Економіка й Україна . . .	ц. 15 к.
2. Хедір Коломийченко. Революція й життя будівництво України	25 к.
3. О. Апієнко. Вільний театр	15 к.
4. Катюль Мандес. Поезії в прозі. З франц. переклав Микола Вороний	40 к.
5. Гнат Хоткевич. Авірон. Біблійна повість . . . 1 р.	80 к.
6. О. Апієнко. Революція духа (думки з приводу реформи церкви)	25 к.
7. В. Пічета. Прилучення України до Москви в московській історичній літературі	35 к.
8. К. Тенманер. Поезії в прозі, пер. А. Павлюк . . .	65 к.
9. А. Шніцлер. „Зелена папуга“, мал. на 1 дію, перек. М. Вороний	1 р.—
10. М. Рильський—На Узлісся, іділя	40 к.
11. Йосип Зоранчук. Утічка	55 к.
12. М. Біляшевський. Наши національні скарби . . .	55 к.
13. Гі де-Монасан. Чабанський скік. Переклав проф. С. Гімченко	30 к.
14. О. Світогор. Посми з п'яти літер.	55 к.
15. В. Самойленко. Дбаймо про фонетичну красу мови . .	30 к.
16. Іван Липа. З нового світу. Повість	65 к.
17. Саво Крилач. Право на життя	30 к.
18. Леонід К. В справі Герба України	25 к.

Приймається передплата на 1918 р. на журнал

Рік видання
другий.

„ШЛЯХ“

Рік видання
другий.

ОРГАН НЕЗАЛЕЖНОЇ ДУМКИ

місячник літератури, мистецтва та громадського життя.

Журнал „ШЛЯХ“ читають всі інтелігентні українці.

Участь беруть кращі українські письменники.

Передплата—в конторі редакції: Київ, Маріїнське-Благовіщенська, 123, п. 20, Тел. 50-59. Вартість: річно—20 карб. 1/4 р.—10 карб., 1/4 р.—5 карб.

Редактор-видавець Хедір Коломийченко.